

Вдаваний принц

Вільгельм Гауф

Жив собі колись в Олександрії бідний кравецький підмайстерок на ім'я Лабакан, і працював він у найкращого майстра в місті. Не можна сказати, щоб Лабакан не вмів орудувати голкою — навпаки, він добре виконував дуже тонку роботу, — і несправедливо було б також назвати його ледарем. А протез щось-таки було з юнаком негаразд — то, бувало, працює кілька годин підряд, не розгинаючи спини, тільки голка в руці виблискує та нитка в'ється, а то — і так, на жаль, бувало частіше сидить, мов скам'янілий, і якісь думки гадає, втупивши очі поперед себе. І таке в нього тоді чудне обличчя робилося, що майстер та всі підмайстерки, дивлячись на нього, тільки зітхали: "Ну, знов наш Лабакан запанів!"

У свята, коли інші люди, помолившись Богові, спокійно розходились по домівках і відпочивали, Лабакан, одягнений у пишне вбрання, на яке він довго стягався, відкладаючи по копійці, виходив з мечеті й гордовито розгулював майданами й вулицями міста. І коли, бувало, стрінеться йому хтось із знайомих та привітається: "Здоров був!" чи "Як ся маєш, друже Лабакан?" — то він тільки махне поважно рукою або ще зрідка головою кивне. Коли іноді майстер, жартуючи, казав йому: "Лабакане, чи [63] не підкинула тебе малим яка принцеса?" — то він: дуже з того радів і відповідав: "А ви теж помітили?" або "Я вже сам давно про це думаю!"

Отак поводився запанілий підмайстерок Лабакан уже досить довго. Хазяїн терпляче зносив усі його дурниці, бо хлопець він був загалом непоганий і робітник тямущий. Та от трапилося так, що султанів брат Селім, їдучи через Олександрію, прислав до майстерні свою парадну одержу, щоб там щось переробити. Майстер доручив цю роботу Лабаканові, бо на тонке показне шитво той був великий мастак.

Коли ввечері і майстер, і підмайстерки пішли додому відпочивати після денної праці, якась непереможна сила потягла Лабакана назад до майстерні, де лишилась одержа султанового брата. Юнак довго стояв у задумі, розглядаючи те розкішне вбрання з оксамиту та шовку і милуючись золотим шитвом. Він не міг подолати спокуси, він мусив приміряти на себе ту одержу, і коли спробував, то вона так йому прийшлась, ніби саме для нього була зроблена. "Чи з мене гірший принц, аніж той? — говорив він сам до себе, походжаючи по майстерні. — Чи не казав наш майстер, що я вродився принцом?" Нап'явши на себе принцові одержу, Лабакан уже не міг інакше й думати, як про те, що він і справді королівський син і що йому треба негайно їхати геть із цього міста, де люди такі дурні, що не можуть розгледіти під шкаралупою бідняка його природженого сану. Лабакану вже здавалося, що цю чудову одержу подарувала йому якась добра фея. Та хіба міг він гребувати таким дорогоцінним дарунком? Звісно, ні. І от він зібрав свої злиденні [64] грошенята, запхнув їх у кишеню і подався в путь. Темна ніч допомогла йому без клопоту минути браму Олександрії.

Усюди, хоч би де подорожував новий принц, він викликав великий подив, бо його

розкішна одежа та показна постать ніяк не в'язалися з його пішою ходою. Коли хто запитував про таке диво, то Лабакан із таємничим виглядом відказував, що на те є свої особливі причини. Та, переконавшись, що піша мандрівка робить його людським посміховиськом, він купив собі за дуже малі гроші стару миршаву конячку, якраз по своїй вдачі, і тепер сидів собі на ній тихо та любо, ніколи не намагаючись показати себе майстром верхової їзди, бо таки й справді був нездатний до цього. Одного дня, коли Лабакан помалу тюпав шляхом на своїм Мурфі, — так він назвав шакапину, — до нього під'їхав якийсь вершник і запропонував подорожувати разом: у гурті, мовляв, веселіше, а за розмовою час минає непомітно. То був веселий і жвавий юнак, вродливий та приязний. Він розповів, що зветь його Омаром, що він доводиться племінником Ельфї-Бею, каїрському паші, і подорожує, щоб виконати доручення, яке дав йому дядько перед смертю. Лабакан не розводився так щиро про свої справи, тільки натякнув Омарові, що він високого походження і мандрує задля власної втіхи.

Юнаки сподобались один одному і поїхали далі разом. На другий день їхньої спільної подорожі Лабакан спитав свого супутника, що то за доручення він має виконати, і дуже здивувався, почувши його історію. Ельфї-Бей, каїрський паша, виховував і доглядав Омара з самого малечку, так що той зовсім не знав своїх батька-матері. Коли ж [65] на Ельфї-Бея напали вороги, тричі розгромили його 1 війська, а самого на смерть поранили і він змушений був тікати — лише тоді відкрив він своєму вихованцеві таємницю його походження. Виявилось, що Омар зовсім не племінник Ельфї-Бея, а син одного могутнього короля. Коли він народився, вчені астрологи напророкували йому лиху долю, і король, боячись біди, одіслав хлопчика до каїрського паші, взявши з того клятву прислати сина тоді, як мине йому двадцять і два роки. Ельфї-Бей не сказав Омарові імені його батька, а тільки звелів йому неодмінно прибути на четвертий день місяця Рамадана, коли йому якраз мине двадцять і два роки, до славнозвісного стовпа Ель-Зеруя, що стоїть за чотири дні подорожі від Олександрії. Там Омар повинен показати людям, які стоятимуть біля стовпа, той кинджал, що передав йому Ельфї-Бей, і промовити до них: "Я той, кого ви шукаєте". Якщо вони відповідатимуть: "Слава пророкові, що зберіг тебе від лиха", — юнак мусить піти слідом за ними, і вони відведуть його до батька.

Кравчика Лабакана дуже вразило це зізнання, і відтоді він став позирати на принца Омара задрим оком. Він нарікав на долю за те, що його супутникові, уже й без того щасливому племіннику могутнього паші, вона таланить удруге й дає ще звання королівського сина, а йому самому, хоч він має в собі все потрібне принцові, ніби на глум дарує низьке походження і звичайне злиденне життя. Він став рівняти себе до Омара і змушений був визнати, що той має в собі багато привабливого: чудові жваві очі, благородне обличчя, привітну посмішку, гарні манери — одне слово, все, що тільки можна вимагати від людської [66] зовнішності. Та хоч як багато веяких переваг знаходив Лабакан у свого товариша, а проте йому здавалося, що королю-батькові ще більше був би до вподоби він, Лабакан, аніж справжній принц.

Такі думки снували в голові підмайстерка цілісінький день і не давали йому спокою

навіть уві сні. Прокинувшись уранці й подивившись на Омара, що лежав тут-таки, поруч, і спокійно собі спав, безтурботний і щасливий, Лабакан почув, як у нього знов заворушилася думка чи то хитрощами, чи силою, а здобути те, чого не хоче йому дати немилосердна доля. Кинджал — знак, за яким Мали вгадати принца, — стирчав за поясом сплячого. Лабакан тихенько витяг його, щоб утопити в груди хазяїна. Та миролюбна кравчикова душа жахнулася від думки про душолюбство, і він вдовольнився тим, що забрав собі кинджал, осідлав принцового баского коня, і, коли Омар прокинувся й побачив, як його обікрадено в усіх сподіваннях, його невірний товариш був уже на багато миль ближче до Ель-Зеруя.

Це сталося на перший день святого місяця Рамадана, і таким чином Лабаканові лишалося ще чотири дні на подорож до стовпа Ель-Зеруя, добре йому відомого. І хоча до того стовпа було недалечко — щонайбільше два дні їзди верхи, — однак Лабакан поспішав приїхати туди завчасно, боячись, щоб його не наздогнав справжній принц.

Надвечір другого дня Лабакан побачив стовп Ель-Зеруя, який стояв на невеличкому горбі серед широкої долини і був видний здаля, за дві-три години їзди. Лабаканове серце гучно закалатало в грудях. Хоча за два дні він уже [67] встиг обміркувати, як йому слід поводитися в тій ролі, що її він збирався грати, та щось погано було йому на душі з нечистим сумлінням. І тільки думка про те, що він уродився принцом, надавала сили й спонукала його рішуче прямувати до своєї мети.

Вся місцевість навколо стовпа Ель-Зеруя була безлюдна й дика, і новому принцові дуже стали в пригоді ті харчі, що їх він придбав дорогою. Влаштувавшись під невеликою купкою пальм, він ліг біля коня і став дожидати своєї долі.

Опівдні другого дня Лабакан побачив великий караван коней та верблюдів, що рухався до стовпа Ель-Зеруя. Караван спинився в долині, біля підніжжя горба, на якому стояв стовп. Невдовзі там були поставлені розкішні намети, що їх мають тільки багаті паші або шейхи. Лабакан збагнув, що всі ці люди прибули сюди задля нього, і йому закортіло вийти до них ще сьогодні й попишатися своєю владою над ними. Однак він подолав це бажання і вирішив почекати до ранку, а тоді вже й з'явитися в ролі принца, щоб здійснилися його найсміливіші мрії.

Минула ніч, і на сході зайнявся світанок нового дня, найщасливішого дня в житті бідного кравчика, який сьогодні мав стати королівським сином. Правда, сідлаючи коня, щоб їхати до стовпа, він добре розумів, що йде на негарний вчинок, а сумління раз у раз нагадувало йому про горе справжнього принца, позбавленого найдорожчих надій. Та пізно вже було щось міняти, а самолюбство шепотіло йому, що він досить показний для того, аби назватися перед могутнім королем його сином. Підбадьорений цією думкою, Лабакан жваво скочив на свого коня, закликав на допомогу всю свою хоробрість, щоб їхати як [68] слід — учвал, а не підтюпцем, — і менш ніж за чверть години досяг підніжжя горба. Там він зліз з коня, прив'язав його до куща, а сам витяг кинджал принца Омара й подався нагору до стовпа. Там уже стояло шестеро чоловіків, обступивши високого старого пана з королівською поставою. На старому був розкішний, тканий золотом і сріблом кунтуш, підперезаний білою кашеміровою шаллю,

а голова його була увінчана чалмою, що аж яріла коштовним камінням і свідчила про багатство й високий сан її хазяїна. Підійшовши ближче, Лабакан низько вклонився старому і промовив, простягаючи йому кинджал:

— Я той, кого ви шукаєте!

— Слава пророкові, що зберіг тебе від лиха, — відповів той із сльозами радості на очах. — Обніми ж свого старого батька, мій любий сину Омаре!

Добросердий кравчик був дуже зворушений цими словами й кинувся в обійми старого короля, охоплений почуттям радості й сорому водночас.

Та не довго судилось Лабаканові безжурно тішитися щастям свого нового високого становища. Тільки-но старий король випустив його з обіймів, як усі побачили, що долиною до стовпа поспішає якийсь вершник. І сам вершник, і його кінь мали дуже дивний вигляд: здавалося, кінь чи то з упертості, чи від утоми нізачо не хоче йти вперед: спотикаючись на кожному кроці, він ледве трусив повільним підтюпцем, а хазяїн підганяв його руками й ногами.

Лабакан одразу впізнав свою шкапу Мурфу і справжнього принца Омара. Та брехня вже [69] заволоділа його душею, і він вирішив, скільки стане снаги, будь-що відстоювати вкрадені права.

Уже здалеку було видно, що вершник подає якісь знаки, а досягши підніжжя горба, він зіскочив з коня і щодуху кинувся бігти нагору.

— Заждіть! — кричав він. — Заждіть! Хто б ви не були, не дайте себе обдурити безсоромному пройдисвіту! Я принц Омар, і ніхто в світі не сміє зловживати моїм ім'ям!

На обличчях усіх присутніх відбилося велике здивування з такого повороту справи. Особливо вражений був старий король, що розгублено поглядав то на одного, то на другого. Та Лабакан, силкуючись удавати спокійного, промовив:

— Мій ласкавий пане-батьку, нехай не збивають вас із пантелику слова цього бідолахи. Я його знаю: це божевільний підмайстерок одного олександрійського кравця, його звать Лабакан, і він заслуговує скоріше вашого милосердя, аніж гніву.

Від цих слів принц так розлютився, що, не тямлячи себе, кинувся на Лабакана, але його міцно схопили люди, які супроводили короля. А сам король промовив:

— Справді, мій любий сину, цей нещасний не при своєму розумі. Зв'яжіть його, — звелів він своїм слугам, — і посадовіть на верблюда; може, ми згодом знайдемо, чим йому допомогти.

Палкий гнів принца трохи вгамувався; з плачем кинувся він до ніг короля.

— Моє серце каже мені, що ви мій батько! — вигукнув він. — Ім'ям матері моєї благаю вас вислухати мене!

— Боже праведний, — промовив старий, — знову [70] він починає марити! І як-то людина може дійти до таких безглузвих думок?

З цими словами він узяв Лабакана за руку і разом з ним рушив униз. Спустившись з горба, вони посідали на чудових баских коней, вкритих розкішними попонами, зайняли місце на чолі каравану і рушили в путь. А бідоласі принцу скрутили руки, прив'язали його до верблюда й приставили двох вартових, щоб ті пильно стежили за кожним його

рухом.

Старий король, а точніше кажучи султан, був вехабітським володарем і звався Саудом. У нього довго не було дітей, а коли нарешті народився довгожданий син, султан звелів своїм астрологам визначити за зорями його долю, і ті напророкували таке: "До двадцяти і двох років принцові загрожує небезпека бути позбавленим свого сану ворогом". Тоді, щоб уберегти сина від такого лиха, султан віддав його на виховання своєму давньому щирому другові Ельфі-Бею. Довгих двадцять два роки мучився старий батько, чекаючи того дня, коли він зможе знову побачити свого єдиного сина.

Про все це султан розповів дорогою своєму вдаваному синові. Величні манери й поважна поведінка принца були йому дуже до вподоби, і він не приховував своєї втіхи.

Коли караван прибув до султанової держави, — люди скрізь радісно зустрічали його: чутка про повернення принца вже облетіла блискавкою всі міста і селища. На вулицях, якими проїздили султан із принцом, височіли арки з квітів і зелені, стіни будинків були прикрашені яскравими різнобарвними килимами, і всі голосно славили Аллаха та його пророка, які послали їм такого гарного принца. [71]

Все це сповнювало гордовиту душу кравчика безмірною радістю і водночас ще дужче краяло серце справжньому принцові Омару, якого із скрученими руками везли на верблюді в самому хвості процесії. Ніхто про нього не дбав, нікому не було до нього діла в ці дні урочистої зустрічі, призначеної, власне, саме для нього. Всюди лунало ім'я Омара, тисячі голосів радісно вигукували його, і ніхто не помічав того, кому воно справді належало. Лише інколи хто-небудь запитував, кого то везуть зв'язаного, мов злочинця. І незмінна відповідь вартових: "Це божевільний кравчик", — щоразу болісно вражала принців слух.

Нарешті караван прибув у столицю держави, де зустріч була ще пишніша, ніж по всіх інших містах. Султанша, вже немолода, статечна жінка, з усіма своїми придворними дамами дожидала принца в розкішній світлиці палацу. Підлога цієї світлиці була застелена одним суцільним величезним килимом, стіни оздоблені довгими завісами з блакитного шовку, почепленими на великих срібних гаках з допомогою шнурів із золотими китицями.

Коли караван прибув до палацу, вже посутеніло, і в світлиці горіло багато великих різнобарвних ламп, які осявали все довкола ясным, мов удень, світлом. Найбільше ламп було в тій частині світлиці, де стояв трон султанші, зроблений з чистого золота й розцяцькований великими аметистами. До трону вели чотири сходинки. Четверо найродовитіших емірів тримали над головою султанші балдахін з червоного шовку, а мединський шейх обмахував її віялом з павиного пір'я.

Так дожидала султанша своїх чоловіка й сина. Вона так само не бачила Омара від перших днів [72] його народження, але він так часто ввижався їй у снах і мріях, що вона відразу впізнала б його серед тисячного натовпу. Знадвору почувся гамір: урочиста процесія наближалася до палацу. Загриміли бубни, загули сурми, залунали вигуки натовпу, задзвеніли об кам'яні плити підвір'я кінські підкови. Хода прибулих

лунала вже зовсім близько, за порогом. І от розчинилися двері, й між рядами схилених у поклоні придворних швидко пройшов до трону сам султан, ведучи за руку принца.

— Ось, — промовив він, — я привів до тебе того, кого ти так довго чекала!

Та султанша перепинила його.

— Це не мій син! — вигукнула вона. — Це не те обличчя, що показав мені пророк уві сні!

Тільки-но султан хотів дорікнути дружині, що негаразд потурати забобонам, як двері знову розчинились, і в світлицю вітром улетів принц Омар, а за ним вартові, з чиїх рук він вирвався, напруживши всі свої сили. Задихаючись, він упав біля східців трону й промовив:

— Тут я хочу вмерти! Краще звели мене вбити, лихий батьку, бо несила моя далі терпіти отаку ганьбу!

Всі були збентежені цією мовою. Тим часом підбігли вартові і вже збиралися взяти нещасного й знову накласти на нього пута, коли це султанша, яка досі мовчала, вражена несподіванкою, раптом схопилася з трону.

— Зупиніться! — закричала вона. — Оце і є мій справжній син! Я ніколи не бачила його, але впізнала серцем.

Вартові мимоволі випустили з рук Омара, але розлючений султан грізно наказав їм зв'язати божевільного. [73]

— Я тут вирішую, — владно промовив він, — не буде тут суду по жіночих снах, а тільки по безперечних і певних ознаках. Ось мій син, — й султан показав на Лабакана, — бо він приніс мені умовний знак мого щирого друга Ельфі-Бея — його кинджал.

— Він його вкрав! — крикнув Омар. — Він скористався з моєї довірливості й зрадою добув кинджал!

Та султан навіть слухати його не хотів, бо в усіх справах звик покладатися тільки на свій власний розсуд. Він звелів витягти нещасного Омара із світлиці, а сам пішов разом з Лабаканом у свої покої, сповнений гніву на султаншу, свою дружину, з якою він прожив уже двадцять п'ять років у цілковитій злагоді.

А султанша була у великій тузі від того, що сталося. В неї не було сумніву, що серцем султана заволодів пройдисвіт, бо саме того, другого, вона багато разів бачила, як сина у своїх віщих снах.

Коли біль у її серці трохи вщух, вона почала міркувати, що можна зробити, аби довести чоловіку його помилку. Це було дуже важко, бо самозванець, що удавав із себе її сина, мав безперечний доказ — кинджал, а ще ж, як вона вже встигла дізнатися, так багато начувся від Омара про його попереднє життя, що міг грати свою роль, не боячись бути викритим.

Султанша покликала до себе людей, що були разом із султаном коло стовпа Ель-Зеруя, і звеліла їм докладно розповісти, як усе було, а тоді стала радитися зі своїми найдовірєнішими невірїльниками. Вони придумували й відкидали то той, то інший спосіб викрити самозванця; нарешті Мелексала, розумна стара черкеска, запитала: [74]

— Коли я добре дочула, господине моя люба, то той, хто загарбав кинджал, назвав

твого справжнього сина Лабаканом, божевільним кравцем?

— Так, це правда, — відповіла султанша, — та що з того?

— А чи не здається вам, — провадила Мелексала далі, — що цей дурисвіт наділив вашого сина своїм власним ім'ям? Коли це так, то я знаю добрий спосіб загнати брехуна на слизке, тільки хочу вам сказати так, щоб ніхто не почув.

Султанша підставила вухо до вуст невільниці, і та їй прошепотіла тихенько свою пораду. Видно, султанші та порада сподобалась, бо вона тієї ж хвилини пішла до султана.

Султанша була жінка розумна, вона добре знала султанову вдачу і вміла користатися з його вад. Удаючи, ніби вже згодна признати своїм сином того, котрого привіз її чоловік, вона прохала задовольнити тільки одне її бажання. Султан, бажаючи помиритися з дружиною, охоче погодився. Тоді султанша сказала:

— Мені б хотілося влаштувати обом юнакам випробування. Може, хто інший загадав би їм їздити верхи, битися на шаблях або кидати списа, але в цьому кожен щось та тямить. Ні, я хочу дати їм таке завдання, щоб випробувати їхню кмітливість. Нехай кожен з них пошиє кунтуш та штани. І тоді побачимо, хто з них кращий майстер.

Султан засміявся і сказав:

— Чи бач, що надумала! Хочеш, щоб мій син з твоїм божевільним кравцем змагався, хто ліпше вміє штани шити? Ні, це ні до чого!

Однак султанша нагадала чоловікові, що він уже дав їй згоду, і той, будучи хазяїном свого [75] слова, мусив поступитися, хоча клявся і божився, що, хоч би як добре пошив божевільний кравець кунтуша, він нізащо не визнає його своїм сином.

Султан сам пішов до принца й просив його: не перечити примхам матері, яка хоче, щоб він власноручно пошив кунтуша. Простодушному Лабаканові аж серце заграло в грудях з утіхи. "Якщо справа тільки в цьому, — подумав він, — то пані султанша буде мною задоволена".

Були приготовлені дві кімнати — одна для принца, а друга для Лабакана, — де кожен з них мав показати свій хист. Кожному дали тільки по шматку шовку, ножиці, голки та нитки.

Султану страшенно кортіло побачити, який-то кунтуш зляпає його син. Так само і в султанші серце колотилося в грудях: чи пощастить їй перехитрувати Лабакана, чи ні? Обом було дано на роботу тільки два дні. На третій день султан покликав до себе дружину і звелів слугам привести обох майстрів.

Сяючи від радості, увійшов Лабакан і розгорнув перед очима здивованого султана зроблений ним кунтуш.

— Дивись, батьку, — промовив він, — подивіться й ви, мамо, хіба це не всім кунтушам кунтуш? Та я ладен побитись об заклад з найпершим придворним кравцем, що він не зробить кращого!

Султанша засміялась і обернулась до Омара.

— А ти що приніс, сину мій?

З досадою кинув той додолу шовк і ножиці й промовив:

— Мене навчили їздити на баских конях та орудувати шаблею, списом я влучаю в ціль за шістдесят кроків, а шити й кроїти не вмію, та [76]

й вчитися цього зовсім не личило племінникові Ельфі-Бея, каїрського володаря!..

— О, ти правдивий син мого чоловіка й пана! — вигукнула султанша. — Дай-но я пригорну тебе до свого серця й назву своїм сином! Пробач, мій чоловіче, мій господарю, — говорила вона далі, звертаючись до султана, — я мусила піти на хитрощі, щоб переконати тебе. Гадаю, тепер і в тебе нема сумніву, хто з них принц, а хто кравець. Безперечно, цей чоловік пошив дуже гарний кунтуш, і я охоче розпитаюся в нього, який саме майстер навчав його кравецтва.

Султан, збитий з пантелику, мовчки сидів у глибокій задумі, час від часу поглядаючи то на дружину, то на Лабакана, що докладав усіх зусиль, аби приховати свій сором.

— Цього доказу ще мало, — сказав нарешті султан, — але, хвалити Аллаха, в мене є ще спосіб перевірити, чи я одурений, чи ні.

Він звелів привести свого найкращого коня, скочив у сідло й майнув до лісу, що починався зразу за містом. Як розповідалось у давній легенді, там жила добра фея Адользаїда, що вже не раз у часи великої скрути допомагала його предкам доброю порадою. Туди, до неї, і подався султан Сауд.

Посеред того лісу була галявина, яку з усіх боків обступали високі столітні кедри. Легенда свідчила, що саме тут жила та фея, і тому з діда й прадіда люди з острахом обминали це місце.

Султан скочив з коня, прив'язав його до дерева, став посеред галявини й голосно промовив:

— Коли це правда, що ти допомагала моїм прабатькам у часи скрути, то не одцурайся від [77] їхнього онука, дай мені пораду в такій справі, де людського розуму не вистачає! s

Тільки-но він сказав останні слова, як розчахнувся стовбур одного кедр і звідти вийшла до нього жінка в довгій білій одежі.

— Я знаю, чого ти до мене прийшов, султане Сауд, — сказала фея. — Твій намір чесний, тому я допоможу тобі. Візьми оці дві скриньки і дай на вибір тим, що називають себе твоїми синами. Я знаю: твій справжній син не помилиться.

Так сказавши, фея дала султанові дві невеличкі скриньки з слонової кістки, оздобленої золотом та перлами. На кришках, що їх султан марно силкувався відчинити, були зроблені написи з діамантів.

Дорогою додому султан усе міркував, що б то могло бути сховане в тих скриньках, яких він ніяк не міг відчинити. Написи так само не допомагали розв'язати загадку: на одній скриньці було написано "Честь і Слава", на другій — "Щастя й Багатство". Султан подумав собі, що важко буде вибрати котрусь із них, бо обидва написи були однаково принадані.

Повернувшись до палацу, він звелів покликати до себе султаншу і розповів їй про свою розмову з феею та про її присуд. І тоді охопила султаншу велика радість і надія,

що той, до котрого горнеться її серце, вибере потрібну скриньку.

Насеред тронної світлиці висунули два столи, і султан власною рукою поставив на них обидві скриньки, тоді, сівши на трон, дав знак рабам, щоб відчинили двері, і в світлицю посунув цілий натовп емірів та пашів, які посідали попід стінами на тканих золотом подушках. [78] Коли всі були в зборі, султан кивнув рабам удруге, і на порозі з'явився Лабакан. Він гордовито пройшов через усю світлицю, впав перед троном додолу й запитав:

— Що звелиш мені, мій султане й батьку? Султан підвівся з трону і сказав:

— Мій сину! Виник сумнів, чи маєш ти право називатися принцом. В одній з цих двох скриньок сховані докази твого справжнього походження. Вибирай! Я певен, що ти зробиш правильний вибір.

Лабакан устав і підійшов до столів з скриньками. Він довго вагався, на котрій з них спинитися, а тоді промовив:

— Мій шановний батьку! Хіба є більше щастя, ніж бути твоїм сином, і щось коштовніше, ніж багатство твоєї ласки? Я вибираю ту скриньку, на котрій написано "Щастя й Багатство".

— Ми потім побачимо, чи добре ти вибрав, чи ні, а поки що сядь зачекай отам, біля мединського шейха, — сказав йому султан і знову дав знак рабам.

До світлиці ввели Омара. Очі його були похмурі, обличчя смутне; весь його вигляд викликав співчуття. Він так само впав перед троном і спитав, яка буде воля султана.

Той звелів йому вибрати собі до вподоби одну з скриньок. Омар підвівся й підійшов до столу. Уважно прочитавши обидва написи, він сказав:

— Події останніх днів переконали мене, яке то нетривке щастя, яке скоромину ще багатство; водночас ті події мене навчили, що справжнім багатством людини є її честь і що блискуча зоря слави не зникає разом із щастям. [79] І навіть коли я втрачу корону, я вибираю вас, "Чесць і Слава"!

Він уже простяг був руку й поклав на обрану скриньку, та султан звелів йому спинитись і покликав Лабакана, що підійшов до другого стола і поклав руку на свою скриньку.

Султан тим часом звелів принести глечик з водою із святої криниці Земзем, що в Мецції обмив руки перед молитвою, впав лицем на схід сонця й звернувся до аллаха:

— Боже моїх прабатьків! Ти, що століттями зберігав наш рід чистим і незаплямованим! Не попусти ж недостойного зганьбити ім'я Абассидів, захисти мого справжнього сина в цю важку годину випробування!

Помолившись, султан устав і знову зійшов на трон. Усі присутні напружено чекали, аж дихнути боялися. Ті, що стояли позаду, витягали ший, щоб через голови передніх побачити столи з шкатулками. Тоді султан звелів: "Відчиніть скриньки!" І диво — кришки скриньок, що їх досі не можна було відчинити ніякою силою, тепер повідскакували самі.

В тій скриньці, яку вибрав Омар, на оксамитовій подушечці лежала маленька золота корона й скіпетр, у Лабакановій — велика голка й клубок ниток. Султан звелів

подати йому обидві скриньки. Він узяв у руки маленьку корону, і дивно було бачити, як вона почала більшати й більшати, аж поки стала така, як справжня корона. Султан надів її на голову Омара, тоді поцілував його в чоло й звелів сісти поруч, з правого боку.

Потім він обернувся до Лабакана й промовив:

— Є стара приказка: "Кравець знай своє кравецтво, а в шевство не втручайся!" То й доведеться [80] тобі, видно, зостатися при голці. Хоча ти й не заслуговуєш на ласку, та за тебе просив той, кому я сьогодні не можу ні в чому відмовити. Тому дарую тобі твоє нікчемне життя, тільки раджу не гаяти часу й тікати геть з мого краю.

Присоромлений і нещасний кравчик не міг і слова мовити у відповідь. Він кинувся принцovi в ноги, і сльози бризнули з його очей.

— Чи можете ви простити мою провину, принце? — благально питав Лабакан.

— Вірність до друзів і великодушність до ворогів — ось у чім слава Абассидів, — відповів принц, підводячи його з підлоги. — Йди собі з Богом.

— О, ти мій справжній син! — зворушено вигукнув старий султан і впав на груди синові. Еміри, паші та всі інші вельможі повставали з місць і голосно прославляли нового королівського сина. А Лабакан тим часом скористався з того, що ніхто на нього не звертає уваги, і тихенько подався геть з палацу, несучи під пахвою свою скриньку.

Він спустився в султанову стайню, осідлав свою шкапу Мурфу, сів і потюпав до Олександрії. Його життя в ролі принца минулося мов сон, і тільки скринька, всіяна діамантами й оздоблена сріблом та золотом, нагадувала, що вся та пригода не була сном.

Прибувши до Олександрії, Лабакан під'їхав до будинку свого старого майстра, скочив з коня, прив'язав його до воріт, а сам зайшов до майстерні.

Майстер не впізнав його зразу, бо привітав з великою чемністю і спитав, чим може служити. Та коли придивився ближче й побачив свого колишнього підмайстерка Лабакана, то [81] зараз же гукнув із сусідньої кімнати всіх підмайстрів та учнів. Ті прибігли і, разом накинувшись на бідолашного Лабакана, так почали товкти й періщити його прасками та аршинами, колоти голками та гострими ножицями, що невдовзі горопях, мов сніп, упав на купу старої одежі.

Поки він лежав, майстер не вгаваючи лаяв його за вкрадену одержу. Лабакан, скільки міг, виправдувався, казав, ніби для того й приїхав, щоб усе повернути, ніби хоче заплатити за вкрадене утрое дорожче. Та все було марно: і майстер, і підмайстри знов накинулись на нього, ще дужче побили, а тоді, за руки й за ноги, викинули на вулицю. Знесилений і обідраний насилу виліз Лабакан на свою шкапу Мурфу і поїхав у караван-сарай. Там він упав на подушки й почав думати про те, як важко жити на світі, як мало шанують люди чужі заслуги і яке скороминуще й нікчемне всяке добро на землі. Заснув він із твердим рішенням ніколи більше не пнутись у великі пани, а стати чесним і роботящим ремісником: видно, важкі кулаки майстра та його робітників вибили й витрусили з нього всю великопанську пиху.

На другий день він продав свою скриньку, а на вторговані гроші купив собі хатину, де обладнав невеличку майстерню. Причепивши над вікном вивіску з написом

"Лабакан, кравець", він сів у кімнаті й почав латати свою пошматовану одежину тією голкою та нитками, що їх знайшов у скриньці, яку подарувала фея. В цей час хтось одірвав його від роботи, а повернувшись, щоб знову сісти за латання, Лабакан побачив дивну річ: голка сама, без нічиєї допомоги шила, та так вправно, строчила таке [82] чисте шитво, якого й сам Лабакан не зміг би втнути, дарма що був неабиякий майстер.

Отже, правду кажуть, що найдрібніший дарунок доброї феї дає велику користь і має високу ціну! А дарунок феї Адользаїди мав ще й другу ціну: той клубок ниток, що був у скриньці, ніколи не кінчався. Голка могла шити скільки завгодно, і нитки на все ставало!

Тепер у Лабакана не переводилися замовники, і незабаром він став славнозвісним на всю округу кравцем. Він кроїв тканину і робив першу строчку своєю голкою, а далі вона вже сама швидко робила всю роботу, аж поки кінчала цілу одежину. Скоро все місто почало шити одяг тільки у Лабакана, бо він робив дуже гарно й надзвичайно дешево. І тільки з одного дивувалися люди: він шив сам, без підмайстерків, і неодмінно при зачинених дверях.

Так напис на шкатулці — "Щастя і Багатство" — справдився на ділі. Кравцеві в усьому таланило, і тихе щастя й скромне багатство не цурались його. І коли доходила до нього чутка про молодого султана Омара — а про того всюди говорили як про лицаря, що був гордістю й славою свого народу і грозою для ворогів, — то колишній принц думав собі: "Воно й краще, що я лишився кравцем, бо честь і слава — небезпечні речі".

Так жив Лабакан, задоволений самим собою, шанований людьми, і якщо його голка ще не втратила своєї сили, то, мабуть, і досі шиє вона вічною ниткою феї Адользаїди.